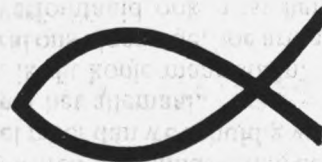

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

J. Horsman, Dordrecht

Gij zult de Here, uw God, liefhebben... met geheel uw kracht (2)

Op vele plaatsen in de Bijbel wordt de kern van onze relatie tot God benoemd met het woord 'liefhebben'. Nu is liefhebben bij uitstek een woord dat met onze emoties, met ons hart te maken heeft. Toch hoort liefhebben niet blind-emotioneel te zijn. We moeten de Here God liefhebben met ons verstand. We zijn als redelijke wezens, met een verstand, geschapen. Laten we dat gebruiken.

In Deuteronomium 6 lezen we dat we de Here, onze God, ook moeten liefhebben met onze *kracht*.

Liefhebben met je kracht. Dat wil zeggen dat je al je mogelijkheden moet aanwenden. Dat het op daden aankomt. Liefde met je verstand betekent dat je je hoofd erbij houdt, dat je de goede beslissingen neemt, de juiste inzichten verwerft. Maar daarmee is de kous niet af. Integendeel, dan begint het pas. Als ik nog eens aan mijn jeugd terugdenk: geestelijke gesprekken bleven vaak wel erg geestelijk. Het ging om de ideeën, om de juiste leer, het juiste inzicht. Wat je daar in de praktijk mee aan moest dat lag toch niet in het eerste aandachtsveld.

Starre ethiek

Werden er vroeger dan geen praktische konsekwenties verbonden aan het liefhebben van God? Ja zeker wel. Alleen, ik krijg wel eens de indruk dat daarover geen discussie was. Bepaalde dingen hoorde je te doen en andere te laten. Dat lag allemaal tamelijk vast. Je kon erover praten hoe moeilijk het was om je eraan te houden, maar de regels lagen vast, zo ongeveer.

Als wij bij het liefhebben van God alleen vaste verplichtingen en taboes kennen dan is er geen levende verhouding. Als we nooit eens met wat bin-

nen onze vermogens ligt, iets origineels verzinnen, is er dan sprake van liefhebben met al onze kracht? Als we aan onze minimum verplichtingen voldoen gaan we nooit eens uit boven het gewone. Kenmerkend voor een liefdesrelatie met God is toch je echt geïnteresseerd afvragen: „Hoe zullen wij dan leven”, attent vragen: „Heer, wat wilt Gij dat ik doen zal?”

Starre ethiek komen we tegen in allerlei groepen. In sommige kringen is een krampachtig alcoholverbod, in andere kringen een milieuactivisme, ieder heeft zijn eigen groepsethiek, waardoor er weinig naar buiten gekeken wordt. Als de bond tegen het vloeken nou eens zag dat milieubederf ook een vloek is – ik noem maar een voorbeeld.

Vermogen

Al je kracht. Je hele vermogen. Vermogen is ook een financiële term. U valt misschien niet onder de vermogensbelasting, maar misschien ligt er meer in uw vermogen dan u doet – dan mag u meer doen. Ik ken wel mensen die uit principe 'de tienden' geven. Dat kan ook een kille, vreugdeloze verplichting worden, toch ligt het bij velen kennelijk binnen het ver-

Inhoud

- 241 Ds J. Horsman,
Gij zult de Here, uw God, liefhebben... met geheel uw kracht (2)
- 242 Drs H. de Jong,
Rondom woord en kerk (4)
- 243 Ds G. van den Brink,
Pastorale Notities
- 244 Prof. D. Holwerda,
Enkele opmerkingen over het begrip „heerlijkheid” in het Nieuwe Testament (1)
- 245 Mr. dr. J. Meulink,
Boekbespreking

mogen. In onze kringen wordt spreken over de tienden vaak met een mengeling van hilariteit en afwijzing ontvangen.

Een bloemetje voor God

Wie zijn vrouw liefheeft neemt wel eens een bloemetje voor haar mee. Een daad van liefde. Of hij neemt haar werk uit handen of hij verzint een dagje uit waar zij plezier in heeft. Neemt u wel eens een bloemetje mee voor God? Dat komt niet in de plaats van normale verplichtingen, die bij iedere liefdesrelatie horen en waarbij u ook uw verstand moet gebruiken. Ik bedoel een *plus*. Een *hart*-elijkheid. Natuurlijk, dogmatisch kan dat niet. We hebben geen plussen, het beste is niet meer dan gewoon (hoewel hoe zit het met een 'gelofte'?).

Onze beste werken zijn met zonde bevlekt en al waren we volmaakt dan deden we niet meer dan we schuldig waren. Ik weet het allemaal.

Toch laat ik dit kopje maar staan. De Here zal ons bloemetje, hoe armetierig of verfoemfaaid ook, vast herkennen.

Rondom woord en kerk (4)

Gesprek

Ben ik nu schriftkritisch bezig wanneer ik denk en schrijf zoals ik dat in het vorige artikel deed? Ds Waagmeester zegt dat ik kritiek op de Schrift heb. En ook bij ds A. J. Moggré kwam ik in zijn publicatie 'Adam eerst...', Amsterdam 1988 p. 28 het oordeel tegen dat een bepaalde studie van mijn hand in het kader van de TSB een 'duidelijk schriftkritische inslag vertoont'. Toen ik dat laatste las – het was nog enige tijd vóór mijn causerie voor de Opbouw-dag – dacht ik: ik moest dat punt maar eens opengooien en er publiek over spreken. Anders gaat zo'n beschuldiging gemakkelijk een eigen leven leiden, ontstaat er beeldvorming-op-afstand en komen we aan het nodige gesprek over deze zaak niet toe. Laat ik mij beschikbaar stellen voor tegenspraak en ondervraging. Vandaar stelling IV van mijn verhaal op die dag. Ik dank ds Waagmeester dan ook hartelijk dat hij naar die vergadering gekomen is om daar het gesprek met mij in het openbaar aan te gaan. Hij is daar zeker niet wollig geweest naar mij toe, het was van zijn kant een 'getuigend gesprek' mag je zeggen. Maar een gesprek, met eerlijke toetsing van de gegeven argumenten.

Niet schriftkritisch

Op de vraag of ik schriftkritisch denk en schrijf zou ik zelf dit antwoord willen geven: op het standpunt van het *fundamentalisme* is dat zeker het geval. Het fundamentalisme immers nuanceert het schriftgezag niet en houdt geen rekening met de historische faktor in de bijbel die voor een relativerend element zorgt. Het doet of alles van de bijbel rechtstreeks uit de hemel is neergekomen en eeuwige gelding heeft tenzij een volgend eeuwigheidswoord anders heeft beschikt. Naar de maatstaven van dat fundamentalisme moet ik werkelijk een schriftkritikus heten met de zware implicatie daaraan verbonden dat ik God zelf zou durven tegenspreken. Een onmogelijke positie voor een dienaar des Woords. Maar dit illustreert dan ook duidelijk hoe nodig wij van dat ellendige fundamentalisme af moeten, want ik ben helemaal geen onmogelijke predikant. Week aan week „breng ik de blijde boodschap van Gods recht aan al wie Hem zijn toegedaan, dat zij Zijn wonderen verstaan in het woord dat Hij mij op de lippen legt. Ik spreek dat woord met klaarheid opdat Zijn trouw en waarheid door elk begrepen wordt. Nee, ik weerhoud mij niet, maar loof Hem in mijn lied met een blijmoedig hart” (naar de berijmde Psalm 40 : 4). Hierin past het woord 'schriftkritiek', in

die zin dat ik mij boven de Schrift zou verheffen om te *oordelen* wat daarin goed of fout is, op geen enkele wijze en vat ik het op als een van de zwaarste beledigingen die mij kunnen treffen (al weet ik natuurlijk heel goed dat mijn lieve kollega's dat geenszins zo bedoelen).

Bijbelse schriftkritiek

Je kunt echter met het begrip 'schriftkritiek' ook een bijbelse kant op. Als Paulus het over de essentie van zijn evangelieboodschap heeft, dan zal hij niet zoiets schrijven als hij doet in I Kor. 10 : 15: „Ik spreek immers tot verstandige mensen; beoordeelt dan zelf wat ik zeg”. Geen sprake van dat hij dan de gelovigen zou aansporen tot een eigen oordeel te komen (in het Grieks 'krinein', waar ons woord 'kritiek' vandaan komt) en zelfstandig met de apostel mee te denken alsof de inhoud van die boodschap onder een menselijk oordeel door zou moeten. Daar is ze veel te hoog en te verheven voor. Nee, gaat het om de eigenlijke boodschap dan vallen er uitspraken als 'inderdaad Gods woord' (1 Thess. 2 : 13) en 'vervloekt die iets anders preekt' (Gal. 1 : 8). Maar als hij spreekt over de konsekwenties die uit dat evangelie voor een bepaald gedrag van de gelovigen in de wereld voortvloeien, dan gebruikt hij zulke taal als daar in I Cor. 10 wel. En natuurlijk, dan rekent hij op aller instemming wanneer hij uiteenzet dat het voor een gelovige onmogelijk is een afgodentempel te bezoeken en daar aan te liggen, want „ik wil niet dat gij in gemeenschap komt met de boze geesten” (I Kor. 10 : 20). Het is ook bepaald niet moeilijk die instemming te betuigen. Maar toch is er dan plaats voor tegenwerpingen, bijvoorbeeld in deze zin: In het algemeen hartelijk mee eens, Paulus, maar U hebt zelf gezegd dat een afgod niets is (vgl. I Kor. 8 : 4). En dat laat ruimte voor situaties als waar Naäman het in zijn verzoek aan Eliza over heeft (zie II Kon. 5 : 18, 19). Op het standpunt van de sterken is het immers nog maar de vraag of zulk offeren aan de afgoden *altijd* een offeren aan de boze geesten is. Hangt daarbij niet veel van de eigen instelling af? M.a.w. je kunt het om pastorale redenen met Paulus' verbod goed eens zijn en tegelijk zijn argumentatie niet helemaal sluitend vinden. In ieder geval, er is een sfeer van gesprek en een mogelijkheid tot zelfstandige verwerking van wat de apostel voorschrijft. En geen wonder, want 'beoordeelt zelf wat ik zeg' moet toch *iets* betekenen. Maar bij het fundamentalisme is deze aansporing voor dovemansoren gesproken.

Oordeel zelf!

Met het verschijnsel van de bespreekbare argumentatie hebben we nog veel meer te maken bij Paulus' voorschrift over de hoofdtooi der vrouwen in I Kor. 11 : 2-16. In een tamelijk uitvoerig betoog verdedigt de apostel het bestaande gebruik dat in de gemeente van Korinthe aangevochten werd. Maar hij doet dat met behulp van een aantal redeneringen die voor ons niet allemaal even duidelijk of zelfs overtuigend zijn. Zelf geeft hij trouwens de betrekkelijke waarde van één van zijn eigen bewijsvoeringen duidelijk genoeg aan in vs 11, 12. Ook vs 16a erkent wat onwilling dat de voorafgaande argumenten de mogelijkheid van tegenspraak niet uitsluiten (zo neem ik min of meer letterlijk over uit de Kanttekeningen van de Willibrord-vertaling). Het eigenlijke argument van Paulus is dan ook het algemene gevoel in de samenleving van destijds. Is het gepast? (vs 13). Wat de apostel in het eerste gedeelte zegt over God, Christus, man en vrouw *fundeert* het gebruik niet maar *duidt* het. Waarbij ik met iets van jaloersheid opmerk dat wij mochten willen dat wij zo'n geestelijke doorlichting van onze gebruiken (die weer zo anders zijn) konden neerzetten als hij hier doet. Maar de echte beslissing valt toch bij wat de natuur zelf ons leert (vs 14). Echter, daaraan vooraf gaat weer de aansporing 'oordeelt zelf' (vs 13). Dat betekent toch dat we tegen de apostel mogen zeggen: beste broeder (en voor mijn part: vader) Paulus, de natuur leert dat wat U zegt ons niet meer. Bij ons loopt een man met lange lokken of een vrouw met kort geknipt haar niet voor schande. 'De natuur leert' – is dat wel de altijd gelijk blijvende natuur van de natuurkunde? Nee, dat woord 'natuur' is subjectiever dan wij denken. Het is de natuur zoals wij die aanvoelen en het begrip staat niet eens zover af van wat wij 'mode' noemen.

In schriftgedeeltes als dit staan we daarom niet tegenover het eeuwig blijvende woord van God, maar hebben wij te maken met de meningen van iemand die door de ontferming des Heren trouw is, zoals de apostel in een ander verband zichzelf typeert. Het zijn de opinies van iemand die óók meent de Geest van God te hebben (vgl. I Kor. 7 : 25, 40). Dat zijn kwetsbare formuleringen die je van een geïnspireerde apostel zo gauw niet zou verwachten en die in de gangbare inspiratieleer niet passen.

Toch goddelijk

Wil dit nu zeggen dat dergelijke passages voor ons geen betekenis meer hebben of dat ze wat mij betreft wel uit de bijbel zouden mogen verdwijnen? In het geheel niet! Want er is iets goddelijks, inderdaad iets van de Heilige Geest in de wijze waarop Paulus met dergelijke zaken omgaat. Daarbij denk ik vooral aan zijn zachte en barmhartige opstel-

ling. En bij die barmhartigheid denk ik nu eens niet aan de zwakken in de gemeente die hij daarmee zou sparen. Die zijn nu al twintig eeuwen ontzien en intussen nogal sterk geworden – de echte zwakken niet te na gesproken. Nee, barmhartig is Paulus naar de wereld toe. Die wereld heeft volgens hem recht op een gemeente die zich naar vermogen aanpast om zo aan haar eigenlijke boodschap kracht bij te zetten. Die wereld mag niet in verwarring gebracht worden door een gemeente die zich van de heersende gewoontes niets aantrekt. Paulus heeft zich rood-gloeiend geërgd aan de nieuwlichters in de kerk die waar 't maar kon met het bestaande braken. Hij zou nu in onze tijd even

geïrriteerd raken over degenen die koste wat het kost alles bij het oude willen laten. Hij proeft in beide opstellingen een wereldverachting die niet in overeenstemming is te brengen met Gods liefde voor de wereld. „Want alzo lief heeft God de wereld gehad dat Hij Zijn Eniggeboren Zoon gegeven heeft opdat een ieder die in Hem gelooft niet verderve maar het eeuwige leven hebbe” (Joh. 3:16). Kijk, in die barmhartigheid naar de wereld toe is de apostel goddelijk en blijft hij met het laatste gezag spreken. Aan ons de taak hem in die barmhartigheid na te volgen in plaats van te blijven hangen in ouderwetsheden die afleiden van de zaak waar het om gaat.

Pastorale Notities

Emeritaat

Inderdaad voelde deze pastor zich bij zijn emeritaat geworpen in een mallemlen van gevoelens. Collega Kranenburg voorzag dit in zijn Open Brief. Het waren gevoelens van *leegheid*: je bent ineens niets meer; *bezorgdheid*: zal ik nog fris blijven nu de bron van inspiratie, die gemeente heet, wegvalt?; *pijn*: dit doorknippen van levende banden blijft een onnatuurlijke zaak!; *opluchting*: eerst nu ervaar ik hoe zwaar de zorg voor zovelen gewogen heeft; *gêne*: de hoge bloeddruk van vele jaren is als bij toverslag verdwenen!; *schuld*: wat ontbrak er veel aan de dienst!; *dankbaarheid*: mijn oud-catechiseermeester, wijlen ds P. K. Keizer, moet bij zijn afscheid gezegd hebben: „Ik vind dat ik best veel goeds heb mogen doen”. Als dat waar is vind ik dat een (h)eerlijke uitspraak. En dan de *dankbaarheid* om het halen van de finish. Eerlijk gezegd dacht ik wel eens: je haalt het niet! Niet dat er concrete dreigingen waren. Maar zoveel

vrienden vielen weg terwijl anderen voortijdig moesten stoppen. Bij de eindstreep zeg je verbaasd: ik heb het gehaald en je ervaart het als een uitverkiezing. Liever zeg ik het in het meervoud: wij hebben het gehaald. Ik denk dan aan zoveel dominees-weduwens die behalve hun man ook hun plaats in de dienst verloren. Wij hebben het samen gehaald! Wat kan een mens daar dankbaar onder worden. En toen brak de eerste zondag aan na het emeritaat en ik mocht, als was er niets veranderd, de goede boodschap brengen. Inderdaad – zoals collega Kranenburg schreef: wij zijn begenadigde mensen: andere gepensioneerd staan er direct naast. Maar wij mogen blijven doen, wat we zo zielsgraag deden: verkondigen dat de Here goed is! Blijven tenslotte gevoelens van schuld, die over deze pastor kwamen toen hij begon te vertellen dat hij er echt mee ging stoppen. Een enkele maal waagde hij het zijn gemeente te troosten met de

woorden: „De Here Jezus neemt geen emeritaat”. Maar hoe ellendig kan een mens zich daarbij voelen als een stemmetje in zijn binnenste schreeuwt: je knijpt er toch maar tussen uit en je laat de mensen met de problemen zitten! – het werk is immers op geen stukken na af! – en: vroegere voorgangers bleven catechiseren en vergaderen en preken tot ze in het harnas stierven. Hoe dankbaar was ik collega Kranenburg voor zijn verwijzing naar de grote Herder der schapen die de zijnen die Hij in de wereld heeft liefgehad, heeft liefgehad tot het einde. Inderdaad kan een mens de beslissing om te stoppen alleen nemen door het geloof dat het hem gegund is door Hem die heeft geroepen: HET IS VOLBRACHT. Stellig mede namens alle collega's en hun vrouwen die in deze dagen tot hun rust komen (hoe dan ook) dank ik vriend Kranenburg voor zijn fijnzinnige logos paraklèseos (woord van vermaning en vertroosting). Het kwam bij hem van binnen uit. Het ging er bij ons midden in.

G. v. d. Brink

De grote impasse

Wij zijn wat het schriftgebruik betreft in een grote impasse beland. Tenminste, in dit soort zaken. Dat blijkt m.i. uit het gesprek over de bekende teksten die de zusters in de gemeente uit Paulus' dagen duidelijk op een achteraf-plaats zetten (eigenlijk: houden). De uitleg daarvan wordt steeds subtieler en de gemeente kijkt verbaasd toe zonder zich echt te laten overtuigen. Wel hoor je vaak zeggen: moet op zulke wankele gronden een praktijk gebaseerd worden? Aan beide kanten klinkt die vraag. Aan beide kanten van de streep leeft dan ook nog het fundamentalisme. Met een en ander doen wij de Schrift oneer aan. Ook ondermijnen wij zo de kracht van het goede Schriftgebruik. Het moet anders.

Ds Moggré vertelt in hoofdstuk I van zijn eerder genoemde boek 'Adam eerst...', op p. 16: „Een pas beginnende jonge collega schreef ons: Ik zou graag de vrouw in het ambt in de gemeente invoeren, maar als het gebeurde zou ik daar moeite door krijgen bij de uitleg van de Bijbel”. „Zie, dat is het”, voegt ds Moggré daar aan toe. Maar is dit geen eigenaardige zin van die jonge predikant? Zou iemand zich kunnen voorstellen dat een mede-christen tegen hem zei: Ik zou graag die bank aan de overkant overvallen, maar als het gebeurde zou ik er grote moeite door krijgen bij de uitleg van de bijbel? Ik bedoel dit: de zin 'ik zou graag de zuster in het ambt begroeten' vinden wij nu normaal, maar zou in Paulus' dagen een schandelijke bewering geweest zijn, waarop zelfs de doorsnee man-in-de-sstraat verontwaardigd gereageerd zou hebben. In deze frase staat eigenlijk het hele fundamentalisme in zijn onmogelijkheid te kijk. En beter dan zich in de exegetische akrobatiek rondom bedoelde teksten te begeven zou de vraag te behandelen zijn of die *graagte* waarvan deze collega getuigt, misschien ook legitiem en passend zou kunnen wezen. Zie, dat is het mijns inziens.

Een nieuw gezag

Het einde van mijn antwoord aan ds Waagmeester komt in zicht. Natuurlijk heb ik niet alles wat hij aansneet kunnen behandelen. Met name wat hij tegen mijn opmerkingen over de kerk inbracht heb ik laten liggen. Het was ook meer ds Mudde die dat tot onderwerp van zijn oppositie had gemaakt. Wanneer ik hem beantwoord in het volgende nummer hoop ik ook ds Waagmeester zijdelings daarin te betrekken. Een punt wil ik apart nog noemen. Ds Waagmeester kritiseert mijn uitleg van Genesis 6 die ik in de bespreking op de Opbouw-dag gaf. Ik had gezegd dat het daar over engelen-huwelijken ging en legde de vinger bij de tegenstrijdigheid die dat geeft met het getuigenis van onze Heiland die immers zegt dat engelen niet huwen (Matth. 22:30). Ds Waagmeester vindt deze verklaring

verwerpelijk. Nu, ik beloof dat ik nog eens flink zal studeren op deze tekst om er dan later, in een vóórpagina-artikel bijvoorbeeld, nog eens op terug te komen. Ongelijk kan ik tot dusver nog niet erkennen.

Ik wil eindigen met een persoonlijke herinnering. Het is al weer jaren geleden dat ik voor de radio de gangen van een van de ruimte-vaartuigen van onze tijd volgde. Vraag mij niet welke, want ik ben op dat gebied echt slecht op de hoogte. Opeens klonken tot mijn grote verrassing van ergens achter de maan de oude woorden van Genesis 1 door de ether: „In den beginne schiep God de hemel en de aarde...”. Ah, het Woord Gods in een nieuw gezag, dacht ik bewogen, boven het gekrakeel van creationisten en evolutionisten uit! Want laten we wel wezen, als de wetenschap zich op fundamentalistische wijze was blijven baseren op Genesis 1, dan zou het nooit tot ruimtevaart gekomen zijn. Het is terecht dat de wetenschap al vroeg het fundamentalisme de rug heeft toegekeerd. Tegelijk moet je vrezen dat ze met het badwater het kind heeft weggegooid. Leeft, zo mag je vragen, de wetenschap nog wel in het besef dat we verlost moeten worden en dat we dat zelf niet kunnen, ook niet door onze wetenschap? Maar op dat moment kwam Genesis 1 voor mij met een nieuw gezag terug. Want er kon daarboven in de ruimte geen beter woord gesproken worden dan dat indrukwekkende begin van de bijbel. Voor mij was het een teken van hoop dat wij de impasse waarin het fundamentalistische gebruik van de bijbel ons gebracht heeft, te boven zullen komen. En met dit nieuwe gezag zal ook een nieuwe en frisse liefde tot de Heilige Schrift zijn intrede doen. We zullen dan met de bijbel minder oneigenlijke problemen hebben. En wat de eigenlijke betreft (nietwaar, 'de ongeestelijke mens aanvaardt niet het-geen van de Geest Gods is', I Kor. 2:14) – daar is en blijft de wedergeboorte goed voor.

De redactie ontving

Ds H. G. Fonteyn, *Laatste (on)mogelijkheid?* Over de (on)werkelijkheid van de hel. 51 blz., f12,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Ir. J. van der Graaf, *Om de erve der vaderen*. De Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk en Samen op Weg. Reformatiereeks. 111 blz., f19,90; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Ds C. G. Geluk, *Sprekende momenten voor stille tijd*. Deel 3. Over het gebed. 117 blz., f13,90; uitg. J. H. Kok, Kampen in samenwerking met de Hervormd-Gereformeerde Jeugdbond, Bilthoven.

Ds C. den Boer, *De eerste brief van Paulus aan Timotheüs*. 182 blz., f19,90; uitg. J. H. Kok, Kampen.

D. Holwerda, Zuidhorn

Enkele opmerkingen over het begrip „heerlijkheid” in het Nieuwe Testament (1)

Het leek mij de moeite waard eens iets te zeggen over het begrip „heerlijkheid” in het NT. IK heb nl. de indruk – die mede berust op eigen vroegere ervaringen – dat bijbellezers, wanneer ze dit woord tegenkomen, vaak niet precies beseffen, wat er mee bedoeld is. Dat zal misschien voor een deel te wijten zijn aan een gebrek aan aandacht bij het lezen. Maar toch stellig niet enkel daaraan. Wij kunnen, meen ik, twee andere oorzaken aanwijzen die een veel belangrijker rol spelen: a) de veelomvattendheid, de 'geladenheid' van het begrip „heerlijkheid”; b) de onvoldoende verfijning, het tekort aan kleurschakering, waarmee de onder ons gangbare vertalingen het bewuste woord meermalen weergeven.

Aan die beide punten hoop ik aandacht te geven.

Het ligt dus niet in de bedoeling de geschiedenis van het gebruik van het woord 'doxa' (= heerlijkheid) in profaan en in bijbels Grieks te schetsen. Wie daarin belang stelt kan terecht bij het desbetreffende artikel van Kittel in diens *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* II 236-258. Ik stel me ook niet voor alle plaatsen waar het woord voorkomt te behandelen, maar zal alleen pogen eerst het meest wezenlijke van de lading die dit woord in het NT vanuit het OT heeft meegekregen duidelijk te maken, daarna enkele van de belangrijkste facetten die dit woord te zien geeft te bespreken, om tenslotte op een aantal teksten in te gaan waar de uitleg van dit woord ons voor problemen stelt.

1. Ofschoon het woord 'doxa' ook op schepselen wordt betrokken (zie b.v. I Cor. 15, 40, 41, waar het in de NBG is weergegeven met 'glans'), wordt het toch verreweg het meest gebruikt van God; en wel om uit te drukken Gods indrukwekkende en ontzagwekkende verheven majesteit. 'Heerlijkheid' is zelfs zozeer in het bijzonder eigen aan God, dat de Heere meermalen met dit woord gekwalificeerd wordt: „De God der heerlijkheid” heet Hij in Stefanus' toespraak (Hd. 7, 2). Evenzo gebruikt Paulus voor den Heere de aanduiding „de Vader der heerlijkheid” (Ef. 1, 17); terwijl Christus, de Zoon van God, door hem genoemd wordt „de Heer der heerlijkheid” (I Cor. 2, 8). (1) (Wij komen op deze kwalificatie, „der heerlijkheid”, straks terug.)

Joh. 12, 41 brengt ons meteen in het hart van de zaak. Over het ongeloof sprekend waarop Jezus bij zijn optreden was gestoten, ziet Johannes daarin de vervulling van een woord van den profeet Jesaja: „Hij heeft hun ogen verblind en hun hart verhard, dat zij niet met hun ogen zien, met hun hart verstaan en zich bekeren, en IK hen geneze” (Jes. 6, 9, 10). En dan vervolgt

Johannes aldus: „Dit zei Jesaja, omdat hij zijn (d.i. Jezus') heerlijkheid zag en van Hem (d.i. Jezus) sprak”. Nu spreekt Jesaja 6, waarin de door Johannes aangehaalde woorden voorkomen, inderdaad van een visioen waarin Jesaja de heerlijkheid van God te zien krijgt.

Ik noteer even terzijde, dat, terwijl het in Jesaja Gods heerlijkheid is die de profeet te zien krijgt, Johannes toch maar – ik zou haast zeggen: zonder woord zonder wijs – verklaart: Jesaja zag Jezus' heerlijkheid. Op dit punt ga ik hier nu verder niet in.

Hier zien we dus duidelijk, dat Johannes, wanneer hij van Gods heerlijkheid spreekt, verwijst naar en aansluit bij de tekening van die heerlijkheid zoals het OT ons die geeft.

Wat bij Jesaja aanstonds in het oog springt is het mateloze van Gods luster. Hij is in staat het heelal ermee te vullen: „de ganse aarde is van zijn heerlijkheid vol” zingen de serafs (Jes. 6, 3). De Heere onderstreept dat alles omvattende van zijn majesteit ook zelf in Num. 14, 21: „...zo waar Ik leef en de heerlijkheid des Heeren de ganse aarde vervullen zal...”. Een bewijs van die geaardheid van Gods heerlijkheid, dat ze alles tot berstens toe vult, geeft de Heere bij de inwijding van Salomo's tempel. Als die aardse woning betreft, is er voor de priesters geen ruimte meer (I Kon. 8, 10, 11). Diezelfde trek vinden we aan het eind van de Schrift opnieuw vermeld, Opb. 15, 8. En dan te bedenken, dat het nog alleen maar de zomen van Gods gewaad zijn die blijkens het visioen van Jes. 6 de tempel vullen (v. 1)! Salomo heeft zich die alomvattendheid van God-in-zijn-majesteit dan ook terdege gerealiseerd. We horen hem nl. bij de inwijding van de

1) Vgl. in het O.T. Ps. 29, 3 „de God der heerlijkheid” en Ps. 24, 7-10 „de koning der heerlijkheid”.

de tempel bidden: „Zie, de hemel, zelfs de hemel der hemelen, kan U niet bevatten, hoeveel te min dit huis dat ik gebouwd heb” (I Kon. 8, 27).

2. Het visioen van Jes. 6 vestigt onze aandacht op nog een ander element dat in het begrip „heerlijkheid” vaak een belangrijke rol speelt. Jesaja ziet den Heere nl. zitten „op een hoge en verheven troon” (v. 1). „Heerlijkheid” spreekt met name van de luister die God als koning bezit. We zien dat ook in het NT bevestigd. Ik wijs in dit verband op 1 Thess. 2, 12, waar we in één adem genoemd vinden Gods „koninkrijk en heerlijkheid”. (Beide termen worden hier samengevat onder één lidwoord!).

„Heerlijkheid” heeft dan ook meermalen de betekenis 'koningschap' of 'koninklijke waardigheid'. Als we in Luc. 24, 26 lezen, hoe Jezus tegen de mensen uit Emmaüs zegt, „dat de Christus moest lijden en ingaan in zijn heerlijkheid”, dan moeten we denken aan de gelijkenis die Jezus in Luc. 19 verteld had van een man van hoge geboorte die naar een ver land trok „om voor zich de koninklijke waardigheid in ontvangst te nemen” (v. 12). Die man is Hij zelf. Langs de weg van het kruis bestijgt Jezus Christus de koningstroon.

Evenzo valt het woord te verstaan in Mc. 10, 37, waar Jacobus en Johannes de wens te kennen geven ter weerszijden van Jezus te mogen zitten in *Diens heerlijkheid*, d.w.z. als Hij straks koning zal zijn.

3. Die betrekking van „heerlijkheid” op het koningschap vinden we ook meer dan eens als het gaat over *aardse* vorsten. Men denke aan Mt. 6, 29: „Salomo in al zijn heerlijkheid was niet zo mooi gekleed als een van de veldleliën”. Bij „heerlijkheid” zal men hier vooral moeten denken aan het uiterlijk vertoon van een koning, aan het *staatsiegewaad* dat Salomo droeg. Iets breder valt het begrip te nemen in Mt. 4, 8: de duivel toont Jezus „alle koninkrijken der wereld en hun heerlijkheid”. Hier zullen we moeten denken aan de schitterende paleizen en andere officiële gebouwen (tempels inbegrepen) waarmee aardse vorsten het aanzien van hun koningschap plachten te verhogen.

4. 'Uitwendige vorstelijke glans': zo zouden we de „heerlijkheid” die we zoëven (onder 3) tegenkwamen kunnen omschrijven.

Vandaar is het maar een kleine stap naar de heerlijkheid van zon, maan en sterren, die we tegenkomen in 1 Cor. 15, 40, 41. Mogelijk is die stap nog kleiner dan we op het eerste gezicht vermoeden. Zeker, we mogen bij het lezen van deze tekst bij 'doxa' (heerlijkheid) allereerst denken aan de intense *lichtglans* die deze hemellichamen versprei-

den. (Vgl. ook Hand. 22, 11.) Maar hun heerlijkheid reikt toch wel iets dieper dan hun schijnsel, als we bedenken, hoe van hen gesproken wordt bij de schepping: „En God maakte de beide grote lichten, het grootste licht tot *heerschappij* over de dag, en het kleinere licht tot *heerschappij* over de nacht” (Gen. 1, 16). We hebben ook in zon en maan in zekere zin met 'hoogwaardigheidsbekleders' te maken.

5. Belangrijker is intussen de *inhoudelijke* kant van de koninklijke majesteit, al blijven beide facetten vaak nauw op elkaar betrokken, zoals we verderop nog hopen te zien.

Een van de belangrijkste taken die oudtijds tot het koningschap behoorde was de *rechtspraak* (vgl. b.v. 2 Sam. 15, 2). In verband daarmee komen we „heerlijkheid” o.a. tegen in Mt. 25, 31 vlgg.: „Wanneer dan de Zoon des mensen komt in zijn heerlijkheid..., dan zal Hij plaats nemen op de troon zijner heerlijkheid. En al de volken zullen vóór Hem verzameld worden, en Hij zal ze van elkander scheiden...” en in Mt. 19, 28, waar Jezus tegen zijn leerlingen zegt: „Voorwaar, Ik zeg u: gij die Mij gevolgd zijt, zult in de wedergeboorte, wanneer de Zoon des mensen op de troon zijner heerlijkheid zal zitten, ook op twaalf tronen zitten om de twaalf stammen van Israël te *richten*”.

Aparte aandacht verdient in dit verband Jud. 24: „Hem nu die u voor struikelen kan behoeden en onberispelijk doen staan voor zijn heerlijkheid...” Ik heb – gezien wat we zo pas vonden – er *zakelijk* geen bezwaar tegen, wanneer Groot Nieuws hier het woord „troon” inlast. Maar met de vertaling „en u op te stellen voor zijn luisterrijke troon” ben ik minder gelukkig. „Opstellen” wekt nl. eerder de gedachte aan het vormen van een stoet, of aan een parade of iets dergelijks. „Voorleiden” ware hier beter op z'n plaats. Zo heeft Gr. Nws. – en ook NBG – het bewuste woord terecht weergegeven in Hd. 5, 27. Het gaat nl. en daar en hier over een rechtszitting. Om nu nog even op dat ingelaste woord „troon” terug te komen: ik zei, dat ik dat *zakelijk* niet afkeurde. Of de invoeging echter nodig is? Bepaald niet m.i. Men kan het er zelfs beter zonder stellen. We krijgen in deze tekst nl. te maken met dit verschijnsel, dat de *persoon* van den hoogwaardigheidsbekleder wordt aangeduid met dat woord dat de desbetreffende hoogwaardigheid zelve uitdrukt. Wij doen dat in het Nederlands ook wel: we spreken van „Hare Majesteit”, als we het over de koningin hebben; van „Zijne Excellentie” (eig. uitnemendheid), als we een minister bedoelen. En in rooms-katholieke kring kan men o.a. de aanduiding „Zijne Heiligheid” tegenkomen, waarmee de Paus is bedoeld. We zouden er dan ook goed aan doen hier te vertalen: „voorleiden voor Zijne Majesteit”. Hetzelfde verschijnsel komen we, op

God betrokken, verder nog tegen in 2 Petr. 1, 17, waar de apostel van Jezus' verheerlijking op de berg o.a. dit vertelt, dat „de volgende mondelinge verklaring aan Jezus werd afgegeven door de *hoogwaardige Majesteit*”.

Ook voor met 'doxa' (heerlijkheid) in betekenis vergelijkbare woorden kunnen we hetzelfde constateren. Zo lezen we in Hebr. 1, 3, dat Jezus „zich heeft gezet aan de rechterhand van de *Grootheid* in den hoge” (2) En in Mt. 26, 64 zegt Jezus: „Ik zeg u: van nu aan zult gij den Zoon des mensen zien zitten aan de rechterhand van de *Macht*”. Evenzo heet het in 2 Petr. 1, 3: „Zijne *goddelijke Macht* heeft ons begiftigd...”.

Op het vlak van de schepselen zien we hetzelfde gebeuren: „Ze schromen niet de *Heerlijkheden* (d.w.z. de hoge gezagsdragers) te lasteren” lezen we in 2 Petr. 2, 10 (vgl. Jud. 8). Zo vinden we ook „Heerschappijen” voor „heersers” in b.v. Rom. 8, 38; Ef. 1, 21; 3, 10; 6, 12; Tit. 3, 1 en „Machten” i.p.v. „machthebbers” in b.v. Rom. 8, 38; Ef. 1, 21; 1 Petr. 3, 22. Zie verder opnieuw Col. 1, 16.

2) Vgl. Hebr. 8, 1 „aan de rechterkant van de troon der grootheid in de hemelen” Men vergelijkt in dit verband ook Col. 1, 16 waar 'troon' schijnt te staan voor 'hem die op een troon zit'.

Boekbespreking

M. te Velde. „Anthony Brummelkamp”. 1811-1888. Uitgeverij De Vuurbaak, Barneveld. f65,-.

In zijn 572 blz. tellende dissertatie heeft dr. Te Velde een biografie gegeven van ds A. Brummelkamp, een van de vaders der Afscheiding.

In 1910 heeft de zoon van Brummelkamp een levensbeschrijving van zijn vader gegeven, maar deze biografie geeft, dank zij de studie die latere jaren over de geschiedenis van de Afscheiding gemaakt is, een veel bredere oriëntatie. De schrijver heeft het zich in dit opzicht bepaald niet gemakkelijk gemaakt. Zo heeft hij o.m. een breed opgezet archiefonderzoek ingesteld.

Als vrucht daarvan krijgen we in dit geschrift een oriëntatie van het leven der afgescheiden kerken in de periode 1834-1886.

Daarvoor leende zich een biografie van Brummelkamp bijzonder. Naast H. de Cock en H. P. Scholte werd Brummelkamp de derde „vader van de Afscheiding”. Ruim 50 jaar heeft hij de afgescheiden kerken gediend, eerst als predikant, later als docent. De Cock stierf al in 1842, terwijl Scholte naar Noord-Amerika emigreerde. Van de uit de 245

Hervormde Kerk overgekomen predikanten hebben alleen Brummelkamp en Van Velzen leiding gegeven zowel aan de Afscheiding zelf als aan het kerkelijk leven in de daarop volgende vijftig jaar.

Brummelkamp, zo schrijft Te Velde in de samenvatting, was een boeiende figuur en hij leefde in een boeiende tijd.

Te Velde beschrijft eerst de jeugd en de studiejaren van Brummelkamp en zijn werk in de Hervormde Kerk in de jaren 1834 en 1835 – Dan zijn leven en werken als afgescheiden predikant in en vanuit Hattem, Schiedam en Arnhem. Hij doet dat in een brede context om een goede doorsnee te kunnen geven van de eerste 25 jaar afgescheiden kerkelijk leven.

Vervolgens geeft hij een beschrijving van de arbeid van Brummelkamp als docent in Kampen. Ter sprake komen ook de richtingsverschillen in school en kerk in 1855-63. Daarna geeft hij aandacht aan concrete activiteiten van Brummelkamp in verschillende organisaties.

Ook zijn journalistieke arbeid o.m., in de Bazuin, zijn optreden in bredere christelijke kring, zijn strijd voor christelijk onderwijs, christelijke politiek en christelijke sociale arbeid krijgen ruime aandacht.

Te Velde wijst erop, dat Brummelkamp in de afgescheiden kerken een geheel eigen plaats innam. Theologisch stond hij buiten de traditie van de Nadere Reformatie – Hij zocht over de Nadere Reformatie heen aansluiting bij de exegese en de theologie van de Reformatietijd. Kerkrechtelijk overschreed Brummelkamp onbekommerd bepaalde grenzen met beroep op zijn geweten en op de christelijke vrijheid.

Ook als evangelie-prediker onderscheidde Brummelkamp zich. De schematiek die sinds de Nadere Reformatie veel preken beheerste, werd door hem niet gehanteerd. Ook het dominerend accent op de uitverkiezing door een schematisch differentiëren van allerlei stadia van geloof en bekering en door een classificatie van de hoorders van de prediking werd door hem niet gebruikt. „Hij predikte de Christus der Schriften als Heiland der wereld. Hij was ruim in het aanbod der genade. Hij wekte op om te geloven, zeker niet door eigen kracht, maar dan toch wel daadwerkelijk”.

Ook t.a.v. het kerkelijk vraagstuk nam Brummelkamp een eigen plaats in. Hij riep de hervormden op tot trouw verzet tegen hiërarchie en vrijzinnigheid. De gelovigen in het hervormde genootschap werden door hem na 1834 niet afgeschreven. Hij was bereid tot gemeenschapsbeoefening met een brede kring van christenen. Door de leiding die

ken helpen bewaren voor introvertie en sektarisme.

Duidelijk laat Te Velde zien, dat Brummelkamp op zijn eigen plaats in het negentiende-eeuwse kerkelijk leven blijvende betekenis heeft gehad voor de afgescheiden-gereformeerden, voor hen die bleven in de Hervormde Kerk en in beperktere mate voor heel het Nederlandse volk.

Dissertaties zijn vaak moeilijk leesbaar. Dat geldt niet voor dit proefschrift. Het is een goed leesbaar geschrift geworden, ook voor niet theologen. De lezer krijgt een boeiend beeld van een stuk geschiedenis die voor gereformeerd Nederland van bijzondere betekenis is geweest.

De schrijver verdient ook een compliment voor de brede studie, die hij over Brummelkamp en zijn tijd gemaakt heeft.

Zelf had ik een bijzondere belangstelling voor dit onderwerp, omdat mijn grootvader, dank zij Brummelkamp zijn boerderij verkocht heeft en daarop in Kampen theologie is gaan studeren. Veel elementen, die Te Velde noemde, herken ik nog uit de familietraditie. Wat vader Brummelkamp ooit had gezegd, was in de familie een soort wet geworden.

Dr. Te Velde is van mening, dat de opvattingen van Brummelkamp over de praktische beleving van een eenheid over kerkgrenzen heen onhoudbaar is gebleken. Te Velde denkt daarbij o.m. aan doopsbediening buiten de eigen kring en avondmaalsviering buiten elke kerk om. Brummelkamp ging ook wel eens in een Hervormde Kerk voor.

Maar heeft juist deze houding geen goede gevolgen gehad? Heeft hij door deze houding niet voorkomen, dat de Afgescheidenen in het isolement raakten. Heeft deze houding de kerken niet meer bewaard voor sektarisme?

Ik begrijp, dat Te Velde als vrijgemaakte-gereformeerd predikant er moeite mee heeft, maar moet het juist de vrijgemaakten niet tot nadenken stemmen, dat iemand als Brummelkamp, een van de vaders der Afscheiding zich wat betreft de verhouding tot andere kerken zich gedroeg op een wijze, die in de vrijgemaakte gereformeerde kerken onaantvaardbaar is.

Zo staat het ook met de kerkrechtelijke opvattingen van Brummelkamp. De Dordtse kerkorde was voor hem niet het een en het al. Soms dacht ik bij lezing van dit geschrift: Brummelkamp kon wel Ned. Gereformeerd zijn. Terecht wijst Te Velde ook op de eigen wijze waarop Brummelkamp preekte. Ik dacht bij lezing hiervan aan het bekende verhaal over Brummelkamp, die altijd zo mild preekte en volgens sommigen de luisteraars te weinig als doemwaartige zondaars aansprak. Hij wilde dit tekort

eens aanvullen. Toen hij echter vanaf de kansel dat kleine groepje mensen vol zorgen en moeiten voor zich zag, dacht hij; ik moet ze vanmorgen toch maar weer troosten. Hij preekte maar weer als altijd, mild en troostend.

Ik kan dit boek bijzonder aanbevelen. Het bevat een schat van gegevens, die ons nu nog van veel nut kunnen zijn. De Theologische Universiteit van De Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) mag van haar nieuwe hoogleraar dr. Te Velde veel verwachten.

J. Meulink, Enschede

Kerknieuws

Theologisch Studie Gezelschap

Het programma van het TSG voor het tweede halfjaar van 1988 is als volgt vastgesteld:

12 september: H. de Jong over: „God met ons”

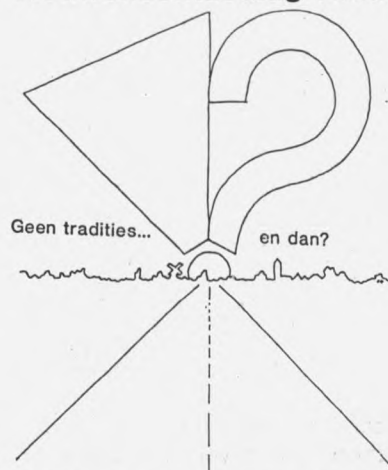
10 oktober: F. Gerkema over: „De betrouwbaarheid van de Evangelieën”

21 november: P. Kurpershoek, preek O. T.

We vergaderen in Breukelen, in de Ned. Geref. Kerk, Dillenburgstraat; we beginnen om 10.00 uur en eindigen zo tussen half één en één uur. Alle collega's zijn hartelijk welkom.

Nadere informatie: M. H. T. Biewenga, Emmeloord, tel. 05270-16565 of J. C. Schaeffer, Apeldoorn, tel. 055-416737.

Vrouwencontactdag 1988

Graag willen wij nogmaals uw aandacht vestigen op de a.s. vrouwencontactdag. Begin juni heeft u in dit blad onze eerste aankondiging van de vrouwencontactdag 1988 kunnen lezen. Inmiddels is het medio augustus en de datum van 14 september komt dichterbij. Om zoveel mogelijk dames in de gelegenheid te stellen van deze dag te genieten, volgt hier voor de tweede keer de nodige informatie.

De vrouwencontactdag van de Neder-

lands Gereformeerde Kerken wordt dit jaar gehouden Deo Volente op woensdag 14 september, in de Immanuelkerk, Stationsstraat 135, te Ermelo. Aanvang 10.30 uur.

Ds. W. Smouter, te Rijswijk, zal spreken over het thema: „Geen tradities... en dan?”

Het onderwerp is gekozen naar aanleiding van onderwerpen, genoemd op de enquête formulieren van voorgaande jaren en van de onder ons aanwezige vragen ten aanzien van de inrichting van ons leven naar bijbelse normen. Gelukkig is de kwestie van het ene fundament onder ons duidelijk. Maar een fundament nodigt wel uit om erop te bouwen.

Geen tradities die „uitgaan boven hetgeen geschreven staat”, maar wel een huis om in te wonen, voor jong en oud!

Wij willen deze dag graag houden tot eer van, en in dankbaarheid aan, God en tot opbouw en versteviging van onze band aan God en aan elkaar. Ook de andere medewerkers aan het programma willen hier graag aan bijdragen! Het belooft een goede dag te worden!!

De plaats Ermelo is gekozen in het kader van een experiment van drie jaar waardoor vrouwen uit minder gunstig gelegen gemeenten, de mogelijkheid krijgen in het mooie centraal gelegen Ermelo, deze dag te organiseren. De vrouwencontactdag mag zich verheugen in een stijgend aantal bezoekers: 1985-400; 1986-650; 1987-800.

De Immanuelkerk is hierop berekend! Er zijn 900 zitplaatsen. Er zijn zalen boven en beneden. In de kerkzaal is, beneden, ringleiding aanwezig. Er is toilet accommodatie voldoende: boven 3, beneden 6; terwijl er bovendien gebruik gemaakt mag worden van de toilets van hotel-restaurant „De Gelderblom”, Stationsstraat 143.

De lunch zal op 4 plaatsen uitgedeeld worden, terwijl er gelegenheid is om deze in de zalenaccommodatie, boven (200 plaatsen), beneden en in de kerkzaal, te nuttigen. De entreprijs, programmaboekje en lunchbon, is f12,50.

In verband met de noodzakelijke voorbereidingen vragen wij u het aantal bezoekers uit uw gemeente voor 1 september aan ons op te geven.

Tot ziens op woensdag 14 september in de Immanuelkerk in Ermelo, alwaar u vanaf half tien 's morgens van harte welkom bent!

Met vriendelijke groeten, de voorbereidingskommissie uit Emmeloord: W. A. Harwig-Drost, Vrijheidsplaat 56, 8303 KE Emmeloord, tel. 05270-13833 en C. J. van Langevelde-Catsman, Zwarte Zeestraat 28, 8303 EW Emmeloord, tel. 05270-13111.

Uit breder kring

Vormingskursus 1988-1989

De Commissie Vormingswerk wil u graag attenderen op een Vormingskursus die dit jaar al voor de 19e keer zal worden gehouden.

In deze tijd, waarin veel vragen en problemen op allerlei gebied op ons afkomen, hebben we nodig, ons te verdiepen in wat Gods Woord ons hierin te zeggen heeft. We willen ons het komende seizoen bezig houden met de volgende onderwerpen.

Volharden in de gemeenschap – Prof. Dr. J. van Genderen

Pastoraat en ethische vragen – Prof. Dr. W. H. Velema

Leren geloven – Ds H. van der Schaaf

Occultisme – Ds J. H. Velema

De ambten – Prof. Dr. W. van 't Spijker

Zijn dichters ook onder de profeten...? (Op zoek naar waarheid in poëzie) – Drs Joh. Vuyk

De cursus wordt gegeven in 3 plaatsen: Apeldoorn, in de Theologische Hogeschool, in drachten in de Chr. Geref. Eben Haëzerkerk en in Rotterdam in de Rehobothkerk.

De data zijn: 17 september, 8 oktober (voor Apeldoorn 1 oktober), 5 november, 26 november, 17 december 1988, 21 januari 1989, 4 februari, 25 februari, 18 maart.

Er worden per ochtend 2 lessen gegeven, van 10.00 tot 11.00 uur en van 11.30 uur tot 12.30 uur. Er zijn dan ook 2 groepen in elke plaats en docenten wisselen na het eerste uur.

De kosten van de cursus bedragen f60,- p.p., welk bedrag u gelieve over te maken op girorekening 1975025, t.n.v. penningmeester Vormingswerk Chr. Geref. Kerken te Veenendaal. Tel. 08385-25186.

Opgave van deelname, liefst schriftelijk, vóór 1 augustus a.s., bij de secretaresse mevr. A. Niewold-Vrieling, Lageweg 37, 9472 TD Zuidlaren. Tel. 05905-2638, met vermelding van uw naam (m/v), adres, postcode, woonplaats, telefoonnr. en de plaats waar u de cursus wilt volgen. Verdere gegevens, zoals programma/lesrooster worden u na de aanmelding toegezonden.

Stichting Christelijk Studiecentrum

Nieuw cahier Chr. Studiecentrum jaargang 2, nr. 6, juni 1988.

„De trend van '80”

Het culturele klimaat van de jaren tachtig krijgt wat minder aandacht in de publieke discussie dan de politiek of de economie. Toch zijn daar de veranderingen minstens even ingrijpend.

KOLOFON

Redactie

Drs H. Algra
T. Hoekstra
Drs H. de Jong
Drs P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds K. Muller
Ds E. R. Postma
M. J. F. van der Wal

Adres van de redactie:

Ds K. Muller, Oude Veenscheiding 15, 8446 LC Heerenveen. Tel. 05130-20476.

Kerknieuws/Uit breder kring:

M. J. F. van der Wal, Brugakker 60-17, 3704 RA Zeist. Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie:

Postbus 84, 3956 ZS Leersum. Tel. 03434-54288. Gironummer 404945 t.n.v. Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging:

Aanmelding door overschrijving van min. f25,- contributie.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs:

(bij vooruitbetaling):
f52,- per jaar of f28,- per half jaar. Voor studenten f42,- per jaar. Buitenland f74,- per jaar of f99,- per luchtpost.

Advertentieprijs:

50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist. Tel. 03404-22452. Postbus 244, 3700 AE Zeist.

Dit cahier handelt over kenmerken van de cultuur van de jaren tachtig. De volgende onderwerpen worden besproken: het geestelijk klimaat en het levensgevoel, jeugdcultuur, popmuziek, literatuur, kunst en New Age.

We kunnen niet meer zomaar met de laatste trends meewaaien of ons terugtrekken uit de cultuur. We mogen werken aan een tegencultuur, die betrokken is op de hoofdcultuur en daarin heilzaam kan werken.

Over auteurs

Drs M. H. Hengelaar-Rookmaker, studeerde muziekwetenschap, kenner van popmuziek.

A. J. van Heusden, is directeur van de Evangelische Alliantie, voorheen directielid Youth for Christ.

Drs P. J. van Kampen, is docent aan de Reformatorische Bijbelschool en werkzaam bij l'Abri-Ned.

Dr B. Kristensen, doceert sociologie aan de Windesheim Academie, is t.v. presentator bij de NCRV.

Drs H. E. D. Oostenbrink, is docente Nederlands en coördinator studiekringen Chr. Studiecentrum.

Drs W. G. Rietkerk, is Ned. Geref. predikant en werkzaam bij l'Abri-Ned.
Drs J. P. L. van Seventer, studeerde filosofie en kunstgeschiedenis, is kunstadviseur bij een uitgeverij.

„De trend van '80" is te bestellen door overmaking van f12,50, incl. verzendkosten, o.v.v. CAHIER 6 op RABO-bank Amsterdam rek. nr. 39.36.40.086 of giro nr. 2247500. Of via de boekhandel à f8,50, ISBN nr. 90-71885-06-2.

Vakantieweken voor lichamelijk gehandicapten en oudere leden

De meeste vakanties zijn inmiddels achter de rug en iedereen is of gaat weer aan het werk. Niet iedereen heeft echter

van een welverdiende vakantie kunnen genieten; wij noemen ouderen en lichamelijk gehandicapten.
Voor hen organiseert de Werkgroep opnieuw een vakantieweek en wel van 5-12 november a.s. in het F.D. Roosvelthuis te Doorn.

Het Roosvelthuis is geheel aangepast en dus een huis zonder drempels met veel éénpersoonkamers. We organiseren deze vakantieweek voor U, die niet meer zelfstandig op vakantie wil of kan gaan, eventueel met de hulp die U nodig heeft.

Hebt U interesse of wilt U wat meer hierover weten, het adres van de Werkgroep is: Sekr. Werkgroep R.L.G.,

postbus 2214, 3440 DE Woerden, tel. 03480-22530.

Inschrijvingsformulieren zijn bij het sekretariaat verkrijgbaar.
Namens de werkgroep R.L.G.
M. de Graaf-Floor.

„Wie kan mij – uiteraard tegen vergoeding – verblijden met de volgende nummers van Opbouw?"

Jrg. I, II, III, V-no. 3.4.6. t/m 29, VI-no.9, VIII-no. 4, 16, IX-no. 1 t/m 43, X-no. 15.16.17, XI-no. 41.42.43, XII-no. 35.37.45.49, XIII-no. 8.9.12. 13. 14. 33, XXX-no. 45.
De jrg. XXII t/m XXIX (1978-85) heb ik dubbel.
Wie heeft interesse?

Mark Janssens, Zevenhuizenseweg 48, 7322 HD Apeldoorn, 055-660558.

Op 6 augustus j.l., tijdens hun vakantie heeft de HERE uit haar gezin tot zich genomen onze lieve dochter

HARMANNA PETRONELLA NIEWOLD

echtgenote van P. C. Blaauboer en moeder van Edwin en Yvonne op de leeftijd van 34 jaar.

Namens: broers, zusters, zwager, schoonzusters, neefjes en nichtjes, P. Niewold
U. A. Niewold-Sikkes
Pr. W. Alexanderpark 69, 3905 CB Veendendaal.

De HEERE heeft onze zeer gewaardeerde vriendin

SIEM VAN DE RIET-DIJKEMA

in de leeftijd van 74 jaar thuisgehaald, nadat ze een kort verblijf had in het ziekenhuis.

Op onze bijbelkring zullen wij haar heel erg missen.

Bijbelkring Bussem

Bussem, 11 augustus 1988

„Het recht om te wonen" in brochure-vorm verkrijgbaar

De causerie, die de heer C. Huizinga te Heerenveen op 28 maart 1987 tijdens de jaarvergadering van de persvereniging heeft uitgesproken, is in brochure-vorm verschenen.

De brochure „Het recht om te wonen (over de identiteit en de toekomst van onze kerken) kan worden verkregen door een bedrag, groot f5,-, over te maken op postrekening 404945 t.n.v. de Gereformeerde Persvereniging „Opbouw" te Leersum.

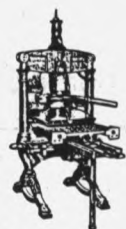
Voorts zijn bij de persvereniging nog in voorraad:

„Jeremia" bijbelstudie van Ds M. R. van de Berg f10,-

„Antroposofie" van drs P. J. van Kampen f3,50

De plaats van de vrouw in de gemeente van dr D. Holwerda, Ds G. Janssen, Rev. Don. A. Codling en drs H. de Jong f4,50

BIJ GEBORTE- EN HUWELIJKSKAARTEN
ONTVANGT U EEN AARDIGE ATTENTIE.

drukkers sinds 1901

Drukkerij „Steenbergen"

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist - Tel. 03404-22452
Gevestigd sinds 1901

Boeken, Periodieken en
Handelsdrukwerk

STICHTING VOOR JEUGDZORG EN MAATSCHAPPELIJK WERK

De stichting organiseert een

open ambtsdragerskursus te Rotterdam

waarop ieder die belangstelling heeft kan inschrijven.

De data zijn

– drie maandagavonden in september (5, 12 en 26) en
– een zaterdag op 17 september.

Aan deze cursus kan worden deelgenomen door minimaal 12 en maximaal 16 deelnemers.

Ook in het seizoen '88/'89 organiseert de stichting weer op verzoek toerustingskursussen voor groepen ambtsdragers en ouders. De kursussen beogen vooral praktische ondersteuning te bieden.

Bij de **ambtsdragerskursus** wordt ondermeer aandacht besteed aan:

- gesprekstechniek en het oefenen van gespreksvoering;
- het uitwisselen van ervaringen;
- het optreden als ambtsdrager en het omgaan met probleemsituaties.

De **ouderkursus** is vooral bedoeld om ouders vaardigheden aan te reiken om zo adequaat mogelijk met hun kinderen om te gaan in verschillende opvoedingssituaties door:

- ouders meer zicht te geven op hun eigen houding ten aanzien van hun kinderen en de wijze waarop zij de relatie met hun kind kunnen opbouwen en open houden;
- ouders kennis aan te bieden om naar hun kind te leren kijken en luisteren.

Alle kursussen bestaan uit 5 dagdelen, dat wil zeggen 3 avonden en een zaterdag. De kosten bedragen per cursus f60,- per deelnemer of per ouderpaar.

Voor meer informatie en voor aanmeldingen kunt u contact opnemen met H. J. Liefhebber, tel.: 071-218188 ('s-avonds).

U hoeft er niet (volledig) achter te staan om er (toch) voor te zijn.

Neem zelf een abonnement

☐ kennismakingsnummers

☐ abonnement

Naam:

Adres:

Postcode en plaats:

Sturen naar: Administratie Opbouw (zonder postzegel) Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum.

Opbouw voor mij